

ДІЯЛЬНІСТЬ ВОЛОДИМИРА ДОРОШЕНКА У СОЮЗІ ВИЗВОЛЕННЯ УКРАЇНИ

Богдана Ревера

*молодший науковий співробітник відділу україніки
ЛННБ України ім. В. Стефаника*

Розглянуто роль видатного українського громадсько-політичного діяча В. Дорошенка у діяльності Союзу визволення України, зокрема у видавничій діяльності.

Ключові слова: *Володимир Дорошенко, Союз визволення України, Бюро Культурної помочі, видавництво «Відродження», «Вістник Союзу визволення України», редактор, видавець, національна свідомість, українська справа, європейський інформаційний простір.*

The article examines the role of prominent Ukrainian political figure V. Doroshenko of the Union for the Liberation of Ukraine, including his work in publishing organization.

Keywords: *Volodymyr Doroshenko, Union for the Liberation of Ukraine, the Cultural Office Help, published in «Renaissance», «Messenger of Union for the Liberation of Ukraine», editor, publisher, national consciousness, Ukrainian business, European information space.*

Рассмотрена роль выдающегося украинского общественно-политического деятеля В. Дорошенко в деятельности «Союз визволення України», в частности в издательском деле организации.

Ключевые слова: *Владимир Дорошенко, «Союз визволення України», Бюро Культурної помочі, издательство «Відродження», «Вістник Союзу визволення України», редактор, издатель, национальная сознательность, украинское дело, европейское информационное пространство.*

Визначальним для України в теперішній час є налагодження тісної співпраці з європейськими організаціями, перейняття демократичних цінностей Європейського Союзу. Тому було б доцільним пригадати досвід перших українських політичних організацій, які налагоджували українсько-європейську співпрацю сто років тому, зокрема Союзу визволення України (СВУ).

Статтю присвячено аналізу внеску публіциста, громадського діяча, публічного інтелектуала Володимира Дорошенка у діяльність

СВУ, який, незважаючи на критику та нерозуміння, працював для української справи.

З початком Першої світової війни для українців сформувалися сприятливі умови для боротьби за самовизначення. Питання державної самостійності України було поставлено на ґрунт практичної політики. Українська громадськість ще з кінця XIX ст. відчувала потребу створення організації, яка б репрезентувала національно-політичні й економічні інтереси українського народу в Росії. Такою організацією став Союз визволення України.

Рішення про заснування Союзу визволення України було прийнято 4 серпня 1914 р. у Львові на зборах наддніпрянських політичних емігрантів, скликаних за ініціативою Андрія Жука та Володимира Дорошенка. У них взяли участь Михайло Гаврилко, Дмитро Донцов, Микола Залізник, Євген Любарський-Письменний, Марко Матієвський та Олекса Назаріїв. Головою СВУ обрано Д. Донцова. Зважаючи на специфіку часу, а саме війну між блоками наймогутніших світових держав, неабиякого значення набуло питання пошуку союзників. Члени СВУ, вважаючи, що на руїнах розбитої Російської імперії виникне самостійна Українська держава, підтримали Німеччину та Австро-Угорщину. За словами В. Дорошенка, «така позиція впливала з того, що українці мусіли бути по стороні ворогів свого головного ворога — Росії, тим більше, що одним із цих ворогів була Австрія, де український народ знайшов для себе змогу національно-політичного й культурного розвитку» [19, 5 серп., с. 2]. Згідно з програмою СВУ, Україна мала бути конституційною монархією з демократичним ладом, однопалатним законодавчим органом, громадськими, мовними та релігійними свободами для всіх національностей і віросповідань, із самостійною українською церквою. З метою звернення уваги світової спільноти до українського питання члени СВУ видали низку відозв до європейських держав інформативного характеру. Зокрема, 25 серпня надруковано відозву Д. Донцова «До громадської думки Європи» німецькою, французькою, італійською та англійською мовами [24, с. 2]. Згодом вийшли друком відозви В. Дорошенка та М. Залізняка до нейтральних держав — Румунії, Швеції, Болгарії і Туреччини, в яких автори зазначали позицію СВУ у війні, а також стверджували, що незалежна Україна слугуватиме бар'єром проти експансії Росії в Європу. Про заснування СВУ було

повідомлено Головну Українську Раду (ГУР) й митрополита А. Шептицького, які поставилися до цього прихильно.

Однією з основних постатей Союзу визволення України був відомий громадський діяч Володимир Дорошенко. Як співзасновник та член президії він доклав багато зусиль до діяльності СВУ, був редактором «Вістника Союзу визволення України» — основного пресового органу. Публіцист опікувався іншими інформаційно-політичними виданнями СВУ, що підносили національну свідомість українців. Особливо важливо це було для військовополонених українців у таборах Австрії та Німеччини. В. Дорошенко здійснював представництво в ГУР, згодом Загальній Українській Раді (ЗУР), очолював Бюро Культурної помочі та видавництво «Відродження», яке діяло під егідою СВУ. Різноманітні зацікавлення, глибокі знання історії української літератури, культури, науки, всебічна поінформованість у політиці та громадському житті визначали високий рівень його політичної, редакторської та культурно-просвітньої діяльності.

Після створення Союзу В. Дорошенка обрали представником інтересів Союзу у Головній Українській Раді, з якою він розпочав співпрацю*. В. Дорошенко разом з О. Скоропис-Йолтуховським брав активну участь у засіданнях Ради та обстоював самостійницькі позиції, а з українськими політичними діячами рішуче виступав проти захоплення Галичини російськими військами. Українці боролися проти нищівної політики окупаційних властей, зокрема, переслідування греко-католицької церкви та її митрополита А. Шептицького, насильницького запровадження православ'я, заборони українських видань, зведення української мови «до ролі наріччя». 6 жовтня 1914 р. опубліковано спільний протест ГУР, Української парламентської репрезентації і СВУ проти указу російського генерал-губернатора Галичини Бобринського від 30 вересня про заборону розповсюдження у краї української літератури. У ньому К. Левицький, Є. Петрушевич, В. Бачинський, В. Дорошенко

* ГУР — політичне представництво українців Галичини, засноване 1 серпня 1914 р. у Львові (голова — К. Левицький), яке зосередило увагу на формуванні підрозділів УССів, домагалося відкриття українського університету, виступало проти репресій австрійської влади щодо українців та допомагало біженцям. У травні 1915 р. перетворена на Загальну Українську Раду.

та інші висловили переконання, що навіть такі варварські вчинки Росії не зможуть знищити української нації та не узгоджуються з поняттям правової держави й порушують підстави міжнародного права [29, с. 2].

26 жовтня 1914 р. діячі СВУ задля реалізації ідеї соборності України запропонували перетворити ГУР у загальноукраїнську організацію. Питання повноважень делегатів від СВУ і Буковини, участі у майбутній організації представників Церкви та християнсько-суспільного руху, а також надання права вето для партій призвели до суперечок під час реорганізаційних засідань Ради. Лише на початку квітня 1915 р. Кость Левицький під тиском громадської думки, зростання впливів польських сил погодився на участь у Раді СВУ. 30 квітня 1915 р. на нараді представників партій-учасниць ГУР, буковинських націонал-демократів і СВУ було прийнято рішення про створення Загальної Української Ради (ЗУР)*.

До складу Ради, окрім представників партій Галичини і Буковини, увійшли три делегати від СВУ: Володимир Дорошенко, Всеволод Козловський, Олександр Скоропис-Йолтуховський, згодом — Мар'ян Меленевський та Андрій Жук [30, с. 363]. Вони брали активну участь у засіданнях ЗУР, реалізовували спільні проекти і дипломатичні місії, відповідали за культурно-освітню діяльність на окупованих австрійською армією українських територіях Росії, обстоювали інтереси українських емігрантів і виступали проти російських претензій на українські землі.

Через наближення російської армії В. Дорошенко разом з іншими діячами СВУ 27 серпня 1914 р. вимушений був залишити Львів і переїхати до Відня. Згодом замість Д. Донцова головою СВУ на короткий час було обрано М. Залізняка. Після його звільнення обрано постійну президію СВУ у складі: В. Дорошенко, А. Жук, М. Меленевський і О. Скоропис-Йолтуховський. Президія діяла колегіально, однак функції окремих її членів було розподілено: за загальне керівництво відповідав А. Жук, за відносини з австро-

* ЗУР — найвищий представницький орган українців Галичини на період війни. Вона вимагала створення українського університету та введення на офіційному рівні номенклатури «Україна», захищала інтереси інтернованих українців та сезонних робітників, опікувалася Українськими січовими стрільцями, сприяла отриманню кредитів на українські інституції і відбудову зруйнованої війною Галичини.

німецькою владою — М. Меленевський та О. Скоропис-Йолтуховський, за видавничу справу — В. Дорошенко.

Як відповідальний за видавничий напрям діяльності СВУ, В. Дорошенко багато праці присвятив його головному пресовому органу — тижневику «Вістнику Союзу визволення України», який виходив з жовтня 1914 р. У 1918 р. він перейменований на «Вістник політики, літератури й життя». У 1914–1916 рр. головним редактором був В. Дорошенко, згодом А. Жук (1916–1918), технічним редактором — М. Возняк. На сторінках часопису містилося чимало статей, присвячених українським визвольним змаганням 1917–1918 рр., політично-культурним та економічно-військовим справам українців в Австрії, матеріалам іноземних авторів про Україну. У «Вістнику» літературну кар'єру почали такі письменники, як Андрій Баб'юк (М. Ірчан), Роман Купчинський, Лев Лепкий, Лука Мишуга, Юра Шкрумеляк та інші.

У «Вістнику СВУ» В. Дорошенко друкував свої публікації, в яких висвітлював питання про культурний та громадсько-суспільний рух Наддніпрянщини [12; 16]; реакції російського суспільства з приводу відходу російської армії зі Львова та Галичини [9; 17]; приділяв увагу українським громадсько-політичним, науковим діячам, письменникам, зокрема М. Грушевському [11; 15], Василю Лукичу [8], М. Драгоманову [13], Т. Шевченку [7], Сергію Бердяєву, Надії Кибальчич [18], та діяльності українських товариств — Українського Наукового товариства в Києві та Наукового Товариства імені Шевченка у Львові [14; 22].

Окрім публікацій, у рубриці «Бібліографія» було надруковано низку рецензій В. Дорошенка, зокрема на книгу Володимира Темницького «Українські Січові Стрільці» [3], Василя Сімовича «Практична граматики української мови» [4], Дмитра Дорошенка «П. О. Куліш, його життя й літературно-громадська діяльність» [5].

Підбір матеріалу для видання супроводжувався постійним спілкуванням та листуванням В. Дорошенка з багатьма українськими діячами, які були кореспондентами і співробітниками пресових органів СВУ, зокрема, з Осипом Назаруком (співробітник «Вістника» та «Ukrainische Nachrichten»), який був уповноважений присилати кореспонденції про Українських січових стрільців (УСС) [23; 25].

«Вістник» та інші друки СВУ видавалися у важких політичних обставинах. На думку В. Дорошенка, цензура в Австрії була прискіпливішою, ніж у Львові. Уряди Центральних держав не мали чіткої позиції щодо «східної політики». Зокрема, австрійський уряд, завойовуючи симпатії поляків, підтримував польські претензії щодо влади у Східній Галичині. З огляду на це, поляки могли писати «на вільну руку» тоді, як українські видання, в яких містилися критичні матеріали щодо польської політики та стосовно самостійності України, підлягали конфіскації. У листі до І. Кревецького В. Дорошенко зазначав, що його статті про календарну реформу Хомишина та звіти про культурно-просвітню діяльність з м. Володимира-Волинського та м. Луцька «цензор проковтнув разом з заголовком» та шкодував, що «Вістник» не друкується у Берліні, де, за його словами, українською справою цікавилися всерйоз [26].

Незважаючи на труднощі, видання «Вістника» продовжувалося. За 1914–1918 рр. вийшло 226 чисел накладом від 5 до 8 тис. примірників. За словами В. Дорошенка, «Вістник Союзу визволення України» «має велику вартість і є одним з найважливіших джерел до історії українського визвольного руху під час першої світової війни» [19, 10 серп., с. 2].

Ставлення українських та російських політичних партій до діяльності й орієнтації СВУ було неоднозначним. Відсутність єдності в діях національно-політичних сил Наддніпрянщини й амбітність окремих її діячів зумовили обережне ставлення до СВУ, зокрема, Товариство українських поступовців (ТУП) заперечувало право СВУ на репрезентацію національно-політичних інтересів українського народу. Радикальні соціал-демократи не підтримували ідеї СВУ про здобуття самостійності за допомогою Центральних держав [28, с. 154].

Діячі СВУ не зуміли налагодити добрих стосунків з офіційними галицькими парламентськими репрезентантами. Незважаючи на те, що СВУ мав своїх представників у ГУР, керівники галицько-буковинського політичного проводу до організації ставилися по-різному. Спочатку до СВУ вороже поставилися К. Левицький та М. Василько, бо Союз не хотів, як зазначав В. Дорошенко, «бути слухняним знаряддям в їх руках, а обидва вони де могли підтримували неприхильників і ворогів СВУ» [19, 7 серп., с. 2].

Проти представництва наддніпрянських українців у ЗУР дуже гостро виступали О. Назаріїв, Д. Донцов і В. Степанківський, зокрема останній, якого СВУ не прийняв до своїх лав, вважав, що треба створити «Союз визволення від Союзу визволення України» [28, с. 166].

Критика СВУ не оминула і його діячів, зокрема В. Дорошенка. Так, у липні 1915 р. Д. Донцов опублікував у Лозанні заяву «До моїх політичних однодумців (З приводу т. зв. Союзу визволення України)». У ній автор, окрім обґрунтування свого виходу з СВУ, намагався дискредитувати організацію через критику її членів, назвавши В. Дорошенка, А. Жука та Є. Любарського-Письменного людьми політично незанимаєми в Україні, а М. Меленевського та О. Скоропис-Йолтуховського охарактеризував як колишніх «спілчан». В. Дорошенка критикував за пасивність у партійному житті соціал-демократії і закликав сторонитися цієї групи [2, с. 2].

За словами В. Дорошенка, «цими своїми напастями і наклепами вони подавали руку російським патріотам та агентам царського уряду, які поборювали Союз як ворога Російської імперії» [19, 7 серп. с. 2]. У книзі «Союз визволення України» Ю. Липа зазначав, що колишній посол російської Державної Думи Г. Алексинський різко критикував СВУ за його державницькі змагання [24, с. 13]. Водночас представники російського Генерального штабу дорікали В. Дорошенку «цілуванням чобіт Вільгельма» [6, 19 жовт. с. 2]. Слід зазначити, що, крім друкованих відозв та інформативної літератури, меморіалів до урядів Центральних держав, президія СВУ посилала різні вітальні телеграми з нагоди здобуття австрійською чи німецькою армією визначного українського міста в Росії. Були й телеграми до цісаря Вільгельма й генерала Пугалла з приводу здобуття Холма й Луцька, які підписав В. Дорошенко (насправді укладачем був Л. Цегельський) [21, с. 14]. Як зазначав В. Дорошенко, метою таких телеграм було не підлабузництво, а привернення уваги міжнародних представників до українського питання у названих містах [19, 10 серп., с. 2].

З приводу різного роду інсинуацій, спрямованих проти діяльності СВУ, які підривали авторитет і довіру до організації і загалом до українців, президія СВУ видала низку протестів. Зокрема, у Стокгольмі 1917 р. вийшло видання М. Меленевського та О. Скоропис-Йолтуховського «Что же такое «Союз освобождения Украины?»

(Ответь російському Генеральному Штабу на его «Извъщеніе о названомъ Союзъ»).

Цього ж року у часописі «Українське слово» В. Дорошенко помістив статтю «В справі ревеляцій російського генерального штабу про «Союз визволення України», в якій з'ясував відносини Союзу і Центральних держав та мотиви, які спонукали СВУ вибрати той політичний шлях, котрим він ішов під час війни. Як продовження, В. Дорошенко опублікував статтю «Союз визволення України» й «орієнтація» російських Українців», у якій аргументовано спільну позицію російських українців і СВУ у боротьбі за повну самостійність України [20, с. 753]. Адже українська громадськість, як і СВУ, значною мірою стояла на позиції «пораженчества», тобто сподівалася поразки Росії у війні. З огляду на те, що обидві статті В. Дорошенка роз'яснювали політичну позицію СВУ й служили допомогою українській громадськості у формуванні власної думки, у 1917 р. їх видано окремою брошурою «У відповідь напасникам (Дві статті з приводу ріжних «ревеляцій» про Союз визволення України)».

До західноукраїнських прихильників СВУ належали такі діячі, як: Євген Петрушевич, Володимир Бачинський, Євген Левицький, о. Йосип Фолис, Льонгін Цегельський та радикали під керівництвом Льва Бачинського. Завдяки успішній і корисній праці його членів СВУ здобув прихильність і підтримку не лише громадськості, а й австрійського уряду. З огляду на це зусилля противників СВУ припинити його роботу і навіть вимусити виїхати його керівників за межі держави, не мали бажаного успіху.

Серед праць, виданих під егідою СВУ щодо української справи у європейському інформаційному просторі, вагоме місце належить доробку В. Дорошенка. 1914 р. у Відні було видано його працю «Півтораєст літ Української політичної думки» — як короткий огляд визвольних змагань України від скасування Гетьманщини до 1914 р.; статтю «Політичні партії на російській Україні» опубліковано у турецькомовному збірнику «Україна, Росія і Туреччина» (Константинополь, 1915); 1917 р. вийшла друком праця В. Дорошенка «Українство в Росії», у якій висвітлено етапи українського визвольного руху та розкрито становище українців в Росії, а також праця «Українство в Росії (новіші часи)», що увійшла до свого роду енциклопедії СВУ «Памяткова книжка Союза Визволення України і календарь на 1917 рік».

Ще одним напрямом діяльності СВУ, у якому помітну роль відіграв В. Дорошенко, була культурно-освітня діяльність на Волині, Холмщині, Підляшші й Поліссі.

У серпні 1915 р. у Львові було створено Бюро Культурної помочі. За посередництвом цієї організації СВУ надавав допомогу українському населенню окупованих земель, зокрема підтримував українське шкільництво. Бюро Культурної помочі спочатку очолював Іван Крип'якевич, з кінця 1916 р. — В. Дорошенко, який повернувся з Відня до Львова і працював у бібліотеці НТШ. Публіцист не припиняв своєї діяльності у СВУ. Через В. Дорошенка Бюро приймало й утримувало вчителів, яких виряджало на Волинь і Полісся, забезпечувало школи підручниками, шкільним приладдям, дитячим одягом та книжками. Водночас відкривало підготовчі курси для місцевого учительства [1, с. 546]. Фінансову підтримку Бюро отримувало з добровільних внесків української громадськості, від Січових стрільців та полонених українців. У 1916–1917 рр. на Волині працювало 40 українських шкіл, з яких 15 утримувало Бюро Культурної помочі. В. Дорошенко подавав докладні звіти про освітню і шкільну діяльність, які друкувалися на сторінках «Вістника СВУ». Відкриття українських шкіл відіграло велику роль у національному вихованні дітей. Культурно-освітня діяльність на північно-західних землях під час Першої світової війни вплинула на піднесення національної свідомості українського населення, яке перебувало під російським пануванням.

За ініціативою В. Дорошенка наприкінці 1917 р. у Львові було засновано видавництво «Відродження», як автономну установу СВУ. Її завданням було постачання белетристичної й науково-популярної української літератури в табори полонених-українців російської армії. Перший український табір був зорганізований у містечку Фрайштад (Верхня Австрія) у листопаді 1914 р. В ньому було сконцентровано 30 000 полонених. У трьох таборах Німеччини (Вецляр, Зальцведель, Раштат), утворених навесні 1915 р. перебувало 50 000 українців [27, с. 78]. З огляду на те, що значна частина несвідомих полонених боялася читати книги, друковані під час війни й поза межами Росії, й боялася «німецького чи австрійського підступу», В. Дорошенко змінював дату і місце видання,

хоч друкували книги у Львові у друкарні газети «Діло». Лише кілька урядових примірників виходило зі справжніми датами [10, с. 58]. На галицький книжковий ринок видання не надходили, увесь наклад закупувала берлінська «Zentralstelle», що давало можливість друкувати наступні книги. Це були дешеві і загальнодоступні видання, які випускалися серіями по 10 книг з творами українських письменників, зокрема В. Стефаника, Г. Квітки-Основ'яненка, І. Котляревського, М. Гоголя, Т. Шевченка та ін., а також філологічними, економічними та історичними працями, зокрема М. Грушевського «Про українську мову і українську школу», М. Порша «Про автономію України», Б. Свідерського «Економічні нариси». У кожній книжці В. Дорошенко подавав портрет та коротку біографію автора.

Пробуджувати українську національну свідомість у людей, затурканих російською цареславною пропагандою, в тяжких умовах голодного життя в таборах вимагало важкої праці. Однак, за словами В. Дорошенка, «робота не минула марно. Із несвідомих «хахлів» вийшли українські патріоти і «синя» та «сіра» дивізія вирушила в Рідний Край на оборону України проти большевицької агресії» [31].

Після утворення Центральної Ради та укладення Брестського мирного договору діяльність СВУ, як представника Наддніпрянщини, було припинено. 30 червня 1918 р. було опубліковано заяву про саморозпуск СВУ; стосунки політемігрантів з українцями Австро-Угорщини в основному обмежилися спільною працею в таборах полонених-українців. В. Дорошенко продовжив свою працю у бібліотеці НТШ у Львові.

Незважаючи на труднощі, нерозуміння, перешкоди у діяльності, СВУ відіграв важливу роль у пробудженні національної свідомості наддніпрянських українців, сприяв тісній співпраці галичан і наддніпрянців, підготував дивізії, які могли захищати українську землю від більшовицької навали. Чимала заслуга у цьому була Володимира Дорошенка.

1. В справі українських шкіл в австрійській окупації на Холмщині // Вістник Союзу визволення України (Відень). — 1917. — Чис. 165. — С. 545-546.
2. *Донцов Д.* До моїх політичних однодумців (З приводу т. зв. «Союза визволення України») / *Дмитро Донцов.* — Лозанна, 1915. — 4 с.

3. [Дорошенко В.]. Бібліографія / *Вол. Д.* // Вістник Союзу визволення України (Відень). — 1915. — Чис. 19-20. — С. 24. — Рец. на кн.: Українські Січові Стрільці (Думки й уваги з приводу українського мілітарного руху) / *Володимир Темницький*. — Відень, 1915. — 40 с.
4. *Дорошенко В.* Бібліографія / *Вол. Дорошенко* // Вістник політики, літератури й життя (Відень). — 1918. — Чис. 33. — С. 486. — Рец. на кн.: Практична граматики української мови / *Др. Василь Сімович*. — Раштат, 1918. — 367 с.
5. *Дорошенко В.* Бібліографія / *Вол. Дорошенко* // Вістник політики, літератури й життя (Відень). — 1918. — Чис. 35-36. — С. 509. — Рец. на кн.: П. О. Куліш, його життя й літературно-громадська діяльність / *Д. Дорошенко*. — Київ : Вид-во т-ва «Просвіта», 1918. — 70 с.
6. *Дорошенко В.* В справі ревеляцій російського генерального штабу про «Союз визволення України» / *Вол. Дорошенко* // Українське слово (Львів). — 1917. — 19 жовт. (чис. 235). — С. 2.
7. *Дорошенко В.* В сто-перші роковини [Т. Шевченка] / *Вол. Дорошенко* // Вістник Союзу визволення України (Відень). — 1915. — Чис. 11-12. — С. 1-3.
8. *Дорошенко В.* Василь Лукич (3 нагоди сороклітнього ювілею літературної діяльності) / *Володимир Дорошенко* // Вістник Союзу визволення України (Відень). — 1917. — Чис. 147. — С. 258-259.
9. *Дорошенко В.* Вражіння очищення Галичини в Росії / *В. Дорошенко* // Вістник Союзу визволення України (Відень). — 1915. — Чис. 27-28. — С. 11-13.
10. *Дорошенко В.* Гоголь українською мовою / *Вол. Дорошенко* // Бібліологічні вісті. — 1927. — № 3. — С. 57-63.
11. *Дорошенко В.* Історія України проф. М. Грушевського / *Вол. Дорошенко* // Вістник Союзу визволення України (Відень). — 1916. — Чис. 126. — С. 781-783.
12. [Дорошенко В.]. Короткий огляд розвитку політичної думки та організацій на Україні // Вістник Союзу визволення України (Відень). — 1914. — Чис. 2. — С. 4-8.
13. [Дорошенко В.]. М. Драгоманів (1841–1895) (з приводу двадцятиліття смерті) / *Вол. Д.* // Вістник Союзу визволення України (Відень). — 1915. — Чис. 21-22. — С. 18-20.
14. [Дорошенко В.]. Наукове Товариство ім. Шевченка у Львові / *В. Д.* // Вістник Союзу визволення України (Відень). — 1916. — Чис. 127. — С. 783-784.
15. *Дорошенко В.* Професор Михайло Грушевський (з приводу 50-ліття уродин) / *В. Дорошенко* // Вістник Союзу визволення України (Відень). — 1916. — Чис. 127. — С. 778-781.

16. *Дорошенко В.* Російська Україна в 1916 р. / *Вол. Дорошенко* // Вістник Союзу визволення України (Відень). — 1917. — Чис. 131. — С. 2-3.
17. *Дорошенко В.* Росія і австрійська Україна / *В. Дорошенко* // Вістник Союзу визволення України (Відень). — 1915. — Чис. 21-22. — С. 1-4.
18. [*Дорошенко В.*]. Сергій Бердяєв та Надія Кибальчич / *Вол. Д.* // Вістник Союзу визволення України (Відень). — 1915. — Чис. 7-8. — С. 17-18.
19. *Дорошенко В.* Союз визволення України (3 нагоди 40-ліття заснування) / *Вол. Дорошенко* // Свобода (Джерзі-Ситі ; Нью Йорк). — 1954. — 5 серп. (чис. 149). — С. 2 ; 7 серп. (чис. 151). — С. 2 ; 10 серп. (чис. 152). — С. 2.
20. *Дорошенко В.* «Союз визволення України» й «орієнтація» російських українців / *Вол. Дорошенко* // Вістник Союзу визволення України (Відень). — 1917. — Чис. 178. — С. 753-757.
21. *Дорошенко В.* У відповідь напасникам / *В. Дорошенко*. — Відень, 1917. — 30 с.
22. [*Дорошенко В.*]. Українське Наукове Товариство в Києві / *В. Д.* // Вістник Союзу визволення України (Відень). — 1916. — Чис. 127. — С. 785-786.
23. Легітимація // ЦДІА України у Львові. — Ф. 359, оп. 1, спр. 1. — Арк. 38.
24. *Луца Ю.* Союз визволення України / *Ю. Луца*. — Одеса, 1917. — 30 с.
25. Лист В. Д. до О. Назарука від 29 січня 1916 р. // ЦДІА України у Львові. — Ф. 359, оп. 1, спр. 346. — Арк. 1.
26. Лист В. Дорошенка до І. Кривецького від 3.02.1916 р. // ЦДІА України у Львові. — Ф. 309, оп. 1, спр. 990. — Арк. 29 зв.
27. *Патер І.* Андрій Жук і СВУ / *Іван Патер* // Молода нація. — 2002. — № 3. — С. 58-83.
28. *Патер І.* Союз визволення України: проблеми державності і соборності / *Іван Патер* ; Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. — Львів, 2000. — 346 с.
29. Протести // Вістник Союзу визволення України (Відень). — 1914. — № 3-4. — С. 2-4.
30. *Темницький В.* Загальна Українська Рада / *В. Темницький* // Памяткова книжка Союзу Визволення України і календарь на 1917 рік. — Відень, 1917. — С. 356-364.
31. *Феденко П.* Століття будителя (Роковини Володимира Дорошенка) / *Панас Феденко* // Свобода (Джерзі-Ситі ; Нью Йорк). — 1979. — 19 жовт. (чис. 238). — С. 2 ; 20 жовт. (чис. 239). — С. 2.